

De mythe van de vrolijke vrijgezel

Ruut Veenhoven

Gepubliceerd in: 'Intermediair', 19e jaargang, nr. 26, 1 juli 1983, blz. 1-7

Wie zonder vaste partner door het leven moet, valt niet te benijden. Deze vroeger nauwelijks aangevochten stelling is de laatste tijd ondergraven door de beeldvorming rond de 'nieuwe vrijgezel', die vrij van knellende huwelijksbanden een maximum aan geluk en zelfontplooiing kan najagen. Een mythe, concludeert Ruut Veenhoven op grond van het beschikbare onderzoek. Alleenstaanden zijn duidelijk minder gelukkig dan gehuwden, en het verschil wordt nog steeds groter.

Het kon lange tijd weinig kwaad om alleenstaanden zelig te vinden, maar tegenwoordig valt het af te raden die mening in het openbaar te ventileren. De afgelopen twintig jaar zijn de opvattingen over huwelijk en samenwonen drastisch gewijzigd en als gevolg daarvan veranderde ook het stereotype denken over de alleenstaande. Gaf in 1965 nog zestig procent van de Nederlandse bevolking te kennen dat gehuwden over het algemeen gelukkiger zijn dan ongehuwden, tien jaar later was dat nog maar 35 procent, aldus cijfers van het Sociaal en Cultureel Planbureau uit 1976. Steeds minder neigt men ertoe om de huwelijksband als het hoogste goed te zien. Geluksverwachtingen worden steeds meer geprojecteerd in werk en persoonlijke ontplooiing.

In sommige kringen lijkt dit tot een volledig gewijzigde beeldvorming te hebben geleid. De 'nieuwe vrijgezel' behoort daar tot een zelfbewuste, maatschappelijke kopgroep die voor zelfstandigheid heeft gekozen en zich daar zeer wel bij voelt. Het grote peloton dat het nog bij huisje-boompje-beestje houdt, heeft deze moderne solist allang achter zich gelaten. Overigens staat de nieuwe vrijgezel lang niet altijd alleen in het leven, maar hij of zij blijkt er vaak een LAT-relatie op na te houden.

Toch was het idee van de door kommer en kwel bezochte alleenstaande niet van elke realiteitszin ontbloot. Wie dat stereotype beeld niet aanstond en volhield dat dergelijke gemeenschappen het soortelijk gewicht van borrelpraat bezaten, werd met zijn neus op de wetenschappelijke onderzoeksfeiten gedrukt. Of je nu Nederlandstalige of Engelstalige publikaties opensloeg, het was tobben met de alleenstaande. Eenzaamheid, aanmerkelijk minder levensvreugde dan gehuwden, meer psychische problemen, vaker en ernstiger ziek — en dat in alle leeftijds-categorieën.

Onder jong-volwassen alleenstaanden is het sterftecijfer twee tot vier maal zo hoog als onder gehuwden van dezelfde leeftijd. Deels is dat opmerkelijke verschil terug te voeren op het hogere aantal zelfdodingen onder alleenstaanden, maar een niet onbelangrijk deel van de verklaring verwijst naar doodsoorzaken die het individu min of meer in eigen hand heeft, zoals ongevallen en ziekten die verband houden met riskant gedrag (leveraandoeningen, longkanker). Daarnaast is het aantal sterfgevallen in de leeftijdscategorie van jong-volwassenen als gevolg van tbc, diabetes, hartziekten- en talrijke vormen van kanker onder alleenstaanden aanzienlijk hoger dan onder gehuwden. Dit patroon lijkt zich in alle geïndustrialiseerde landen voor te doen, Japan inclusief.

Overigens doen zich binnen de groep van alleenstaanden wel accentverschillen voor. Zo zijn de 'gescheidenen' er over het algemeen het slechtst aan toe, op de voet gevolgd door

de ‘verweduwen’. De categorie ‘nooit gehuwden’ onderscheidt zich aanzienlijk minder negatief van de gehuwden, al blijven de verschillen fors. Ook hier weer een patroon dat voor alle leeftijdsgroepen opgaat, met de aantekening dat de verschillen voor vrouwen steeds minder geprononceerd zijn dan voor mannen ¹.

Tot zover sluiten de feiten aardig aan op wat velen ook zonder dergelijke onderzoeksgegevens al lang meenden te weten. Vrijwel het enige punt waarop de stereotype beeldvorming niet overeenkomt met de werkelijkheid betrof de wijze waarop mannen en vrouwen hun vrijgezellenstatus beleefden: ‘oude vrijsters’ en ‘verlaten vrouwen’ bleken het door de bank genomen minder moeilijk te hebben dan ‘vrolijke vrijgezellen’. Oudere alleenstaanden bleken bovendien gelukkiger te zijn dan hun jongere lotgenoten.

Allemaal mooi en aardig zult u wellicht zeggen, maar welke kant gaan we nu uit? Hebben we voorgoed afscheid genomen van een tijd waarin geluk nog heel gewoon was en het huwelijk een vanzelfsprekend gegeven? Of voert de liefde alleen wat schijnbewegingen uit en is het leven alleen minder leuk dan wel eens gesuggereerd wordt? Fijn om jezelf te zijn, maar dan wel met zijn tweeën. Als ik om me heen kijk en de eenzaamheid zie, de angst bij scheidingen en de vreugde bij nieuwe liefdes, dan kan ik me nauwelijks voorstellen dat alleenleven er leuker op is geworden. Meer systematische waarnemingen bevestigen die indruk. (zie [figuur 1 en 2](#))

Zelfdoding

Op zoek naar indicaties voor veranderingen in het welbevinden van alleenstaanden heb ik de cijfers over zelfdoding van de laatste twintig jaar naast elkaar gelegd. Zoals bekend vertonen die sinds jaren een zekere groei. Als het waar is dat alleenstaanden het allengs beter krijgen, zou men mogen verwachten dat het aantal zelfdodingen onder hen daalt, of althans minder sterk stijgt dan onder gehuwden.

Het omgekeerde blijkt het geval (zie de beide grafieken). Het aantal zelfdodingen onder alleenstaanden neemt juist drastisch toe, aanzienlijk meer dan bij gehuwden. De stijging is het sterkst onder gescheidenen. Regressie-vergelijking toont bij gescheiden mannen een drieëntwintig maal snellere stijging dan onder gehuwden en bij gescheiden vrouwen een bijna tien maal zo snelle stijging. Ook bij de nooit gehuwden is de stijging aanzienlijk groter dan onder gehuwden: bij mannen bijna, vijf maal zo groot en bij vrouwen ongeveer drie maal. Alleen voor verweduwen ligt het anders. Bij mannen stijgt het cijfer voor hen de helft minder snel dan onder gehuwden en bij vrouwen is zelfs een kleine daling te constateren die bijna even groot is als de stijging onder vrouwelijke gehuwden.

Ook hier zien we weer dezelfde volgorde van ellende: eerst gescheidenen, dan verweduwen, dan nooit gehuwden en ten slotte pas de gehuwden.² Ook blijken verschillen in burgerlijke staat voor vrouwen weer minder uit te maken dan voor mannen. De ontwikkeling in de tijd komt ook overeen met andere trends. De toeneming van het aantal suïcides onder alleenstaanden komt bijvoorbeeld overeen met het feit dat in de Verenigde Staten tussen 1941 en 1961 de levensverwachting van gehuwden wel steeg, maar die van ongehuwden niet. Het gemis van een huwelijk doet zich kennelijk steeds pijnlijker voelen.

Het is overigens niet onmogelijk dat deze suïcide-cijfers ietwat vertekend zijn. Het zou kunnen zijn dat er in de categorie van alleenstaanden een relatieve vergrijzing is opgetreden. Omdat nu eenmaal meer ouderen een eind aan hun leven maken dan jongeren, zou in feite de factor leeftijd oorzaak van de verschuiving kunnen zijn en niet een verminderde aantrekkelijkheid van het vrijgezellenbestaan. Met het oog hierop is nagegaan of zich in de verschillende categorieën noemenswaardige verschuivingen naar leeftijd hebben voorgedaan gedurende de laatste twintig jaar.

Bij gescheiden mannen blijkt dat inderdaad het geval. De verschuiving gaat echter in

omgekeerde richting. Er is sprake van een zekere verjonging. Zonder die verjonging was het suïdecijfer in deze categorie waarschijnlijk dus nog sterker gestegen. Bij nooit gehuwde mannen zijn geen leeftijdsverschuivingen van betekenis. Bij gehuwde mannen echter weer wel. In deze categorie neemt het percentage vijftien- tot dertigjarigen tussen 1959 en 1978 ruim vier procent toe. Mogelijk heeft dit de stijging van het zelfdodingscijfer in deze categorie iets gedempt. Bij vrouwen doen zich in alle categorieën vrijwel dezelfde leeftijdsverschuivingen voor. Alles bij elkaar toch geen reden om aan te nemen dat de getoonde trends een artefact zijn van gewijzigde leeftijdsverhoudingen.

Een andere bron van vertekening zou kunnen liggen in het toenemend aantal concubinatens. 'Hokkers' worden in de officiële statistiek tot de alleenstaanden gerekend. Het betreft hier forse aantallen. Zo weet De Hond in 1978 te melden dat naar schatting zeven procent van alle samenwoningsrelaties niet ten stadhuis als huwelijk is geregistreerd. Deze verandering is iets van de laatste twintig jaar. Toch kan die moeilijk verantwoordelijk worden gesteld voor het toenemend aantal zelfdodingen in de categorie ongetrouwden. Dat zou alleen kunnen als aannemelijk was dat 'hokkers' nog veel frequenter de hand aan zichzelf slaan dan alleenstaanden al deden. Dat is nauwelijks aannemelijk; onder meer niet omdat wel is gebleken dat de relaties van 'hokkers' en getrouwden materieel nauwelijks verschillen. Veel aannemelijker is dat het toenemende aantal 'hokkers' in de categorie ongetrouwden de trend heeft afgedempt. Als deze samenwonenden uit de statistiek gehaald zouden kunnen worden, zou waarschijnlijk een nog veel sterkere toename van zelfdoding onder alleenstaanden aan het licht komen. (zie tabel)

Verlicht en ongelukkig

Als het waar is dat alleenstaanden betere tijden tegemoet gaan, dan zou ook verwacht mogen worden dat ze het nu al relatief goed hebben in landen waar de houding tegenover huwelijk en seksualiteit vrijgezin is en dat ze er het slechtst voorstaan in de meest traditionele landen. Wat dit betreft biedt een onderzoek van de Europese Commissie uit 1975 interessant vergelijkingsmateriaal. In het kader van dat onderzoek zijn in alle EEG-landen representatieve steekproeven uit de bevolking getrokken en zijn vragen gesteld over de tevredenheid met het eigen leven. De resultaten zijn uitgesplitst naar burgerlijke staat (zie de tabel³).

Deze gegevens wekken bepaald niet de indruk dat de relatief ongunstige positie van alleenstaanden een overblijfsel is uit een voorbijgaande ontwikkelingsperiode van onze samenleving. Integendeel, juist in de landen die op het vlak van huwelijk en seksualiteit het modernst zijn, blijken vrijgezellen er naar verhouding het slechtst aan toe. De grootste verschillen tussen getrouwden en ongetrouwden treden op in de twee meest verlichte landen: Denemarken en Nederland. Vooral nooit getrouwden en gescheidenen zijn in die landen relatief ongelukkig. In de meest traditionele landen, Italië en Ierland, zijn de verschillen veel kleiner. Verweduwen zijn er niet zo erg veel ongelukkiger dan getrouwden; en de nooit getrouwden blijken er minstens even gelukkig als getrouwden. De overige landen bevinden zich tussen deze extremen in.

Opmerkelijk is overigens dat we hier weer dezelfde hiërarchie van geluk te zien krijgen. Gescheidenen blijken er ook hier weer het slechtst aan toe, verweduwen iets beter, nooit getrouwden nog weer iets beter en getrouwden het best. Een ander opmerkelijk gegeven is dat samenwoners qua geluk meer op de getrouwden lijken dan op de alleenstaanden. Samenwoners lijken zelfs nog iets gelukkiger dan getrouwden, wellicht mede omdat hun relaties gemiddeld nog wat priller zijn.

Kwaliteit telt

Als het waar is dat moderne mensen zich allengs beter in hun eentje weten te redden, kan men ook in de categorie gehuwden veranderingen verwachten. Men zou dan verwachten dat gehuwden minder zwaar zijn gaan tillen aan huwelijksproblemen en omgekeerd dat de positieve belevingen die aan het huwelijk vastzitten, voor hen ook van minder belang zijn geworden. Eerder heb ik in dit blad al eens aangetoond dat dat niet het geval is (*Intermediair* 1978, no. 47). De kwaliteit van de relatie is juist meer gaan tellen.

De mate waarin de kwaliteit van de huwelijksrelatie mensen echt iets doet laat zich aflezen uit de statistische samenhang tussen enerzijds tevredenheid met het eigen huwelijk en anderzijds de tevredenheid met het eigen leven als geheel. Is die samenhang hoog, dan mag men aannemen dat in de onderzochte groep de kwaliteit van huwelijksrelaties erg belangrijk is. Dat betekent overigens niet noodzakelijkerwijs dat men zich dat in die groep ook bewust is: men kan zelfs in het omgekeerde geloven. Is de samenhang laag, dan moeten we aannemen dat de kwaliteit van een huwelijk er weinig toe doet.

Gedurende de laatste twintig jaar zijn in Nederland vier enquête-onderzoeken gehouden waarbij vragen werden gesteld over zowel huwelijkstevredenheid als geluk in zijn algemeenheid. Die vragen zijn vrijwel identiek. De correlaties tussen de scores op die vragen zijn daardoor redelijk vergelijkbaar. Leggen we de resultaten uit de verschillende jaren naast elkaar, dan blijkt dat de samenhang tussen ‘huwelijkstevredenheid’ en ‘geluk’ steeds groter is geworden. Tussen 1948 en 1970 is die samenhang bijna tweemaal zo sterk geworden. Weten of iemand zich lekker voelt in de relatie met zijn of haar partner betekent met steeds meer zekerheid weten of de desbetreffende persoon gelukkig is. Niet alleen is de samenhang in absolute zin toegenomen, maar ook in relatieve zin. In vergelijking met andere deelsatisfacties is ‘huwelijkssatisfactie’ een steeds sterkere samenhang met ‘geluk’ gaan vertonen. In 1948 bij voorbeeld was de correlatie tussen geluk en ‘tevredenheid met gezondheid’ nog sterker dan die tussen geluk en ‘tevredenheid met eigen huwelijk’. In 1964 waren die rollen echter omgedraaid. Ook in 1970 blijkt ‘huwelijkstevredenheid’ sterker gecorreleerd met geluk dan ‘tevredenheid met gezondheid’. De samenhang tussen ‘tevredenheid met gezondheid’ en ‘geluk’ was toen overigens niet lager dan in 1948. Soortgelijke verschuivingen hebben zich voorgedaan met ‘baan’ en ‘tevredenheid met economische positie’.

Verwarring

Om te kunnen verklaren waarom alleenstaanden het slechter hebben gekregen moeten we eerst weten waarom ze het überhaupt al slechter hadden dan gehuwden. Wat dat betreft biedt de literatuur de gebruikelijke verwarring. Er zijn verschillende verklaringen waar wel iets inzit, maar die geen van alle echt bewezen zijn en waarvan het relatieve gewicht volstrekt onduidelijk blijft. Bij gebrek aan beter zal ik ze toch noemen, om bij ieder daarvan eens na te gaan of ze ook verklaringen kunnen bieden voor de relatieve verslechtering van de laatste jaren.

De in progressieve kring meest gehoorde theorie is dat de beklagenswaardige situatie van alleenstaanden vooral voortkomt uit *sociale etikettering*. Doordat ze als ‘anders’ en ‘zielig’ worden gezien zou men hen mijden of hen met neerbuigende hartelijkheid bejegenen. Dit kan resulteren in gedragingen die aansluiten op de kennelijk levende verwachtingen; zorgelijke antwoorden bij vragen naar geluk, klachten over de gezondheid en in uiterste instantie suïcide behoren tot die reacties. Vervolgens kan de bejegening ook het zelfbeeld gaan tekenen. De alleenstaande kan zich ook echt zielig, eenzaam en mislukt gaan voelen en daardoor ook ongelukkig, ziekelijk en geneigd tot zelfdoding. Ten slotte is het op zichzelf niet leuk om neerbuigend of ontwijkend behandeld te worden: ook niet voor mensen die er zich niet door laten beïnvloeden in zelfbeeld of uiterlijk gedrag. Deze etiketteringsverklaring geldt alle alleenstaanden. Het sterkst misschien nog wel gescheidenen en verweduwden. Deze beide

categorieën zijn er ook inderdaad het slechtst aan toe. De verklaring voorspelt ook meer leed onder vrouwen. De ‘oude spinster’ wordt als zieliger gezien dan de mannelijke vrijgezel. We hebben al gezien dat dat echter niet klopt met de feiten.

Minder geaccepteerd is de *selectie-verklaring*. Die verklaring komt er in het kort op neer dat het vooral de kneusjes zijn die ongehuwd blijven of scheiden. Mensen die chronisch ongelukkig zijn, ziekelijk of problematisch, zouden door de bank genomen minder aantrekkelijk zijn als partner. Deze theorie wordt ook wel gebruikt om de relatief ongunstige positie van mannelijke alleenstaanden te verklaren. Aan mannen zouden op de huwelijksmarkt zwaardere eisen qua stabiliteit en gezondheid worden gesteld.

Een derde verklaring zoekt het in de *bescherming* die huwelijk en gezin bieden. De Franse socioloog Durkheim heeft in dit verband opgemerkt dat alleenstaanden minder beschermd worden tegen eigen destructieve impulsen. Ze hebben minder te verliezen aan waardering van anderen en ze kunnen ook minder zin ontlenen aan de zorg voor een partner en/of kinderen. Naast zinvolheid en waardering bieden huwelijk en gezin meestal ook persoonlijke warmte, identiteit en materiële verzorging. Met name de persoonlijke warmte en geborgenheid zijn tegenwoordig moeilijk te vinden buiten de context van een samenwoningsrelatie. De daaruit voortvloeiende onvrede van alleenstaanden zou leiden tot een negatieve waardering van het bestaan. De met dit alles gepaard gaande chronische stress zou vervolgens de psychische weerstand ondermijnen en allens ook de lichamelijke gezondheid. In combinatie met de ongebondenheid zou de onvrede zich voorts ook uiten in allerlei riskant gedrag: veel drinken, slechte verzorging, gevaarlijke sporten en ten slotte ook weer zelfdoding. Sterker dan voor nooitgehuwden geldt deze verklaring wellicht voor gescheidenen en verweduwden. Hun relatieve onvrede kan groter zijn omdat zij ooit betere tijden gekend hebben.

Over de vraag welke van deze verklaringen het best voldoet is heel wat afgepraat. De discussie ging vooral over de merites van de selectiehypothese tegenover die van de beschermings-hypothese. Volgens Durkheim kunnen de hogere suïdecijfers onder alleenstaanden niet alleen uit selectie worden verklaard. Als de categorie nooitgehuwden steeds meer een reservoir vol kneusjes wordt omdat de sterksten trouwen, zou het verschil op zijn grootst moeten zijn in de leeftijdscategorieën waarin de meeste mensen al getrouwd zijn, en relatief kleiner in de leeftijdscategorie waarin nog een belangrijk deel zoekende is. Dit blijkt duidelijk niet het geval. Het verschil tussen het aantal suïcides onder ongehuwden en gehuwden wordt met het toenemen van de leeftijd gestaag kleiner. Ook het feit dat verweduwden kwetsbaarder blijken dan gehuwden van dezelfde leeftijd kan toch maar moeilijk met de selectiehypothese worden verklaard.

Wat duidelijk pleit voor de beschermingshypothese is dat ongehuwden die niet helemaal alleen staan er aanmerkelijk beter aan toe blijken. Zo is er een hogere sterfte onder alleenwonende ongehuwden dan onder ongehuwde volwassenen die inwonen bij de ouders of die een huis delen met een eveneens ongehuwde broer of zus. Het gunstige effect hiervan varieert overigens met de machtspositie die men in dat huishouden inneemt. Verder blijken ongehuwde bejaarden die een vertrouwensrelatie hebben met één of meer vrienden of familieleden niet minder gelukkig te zijn dan hun gehuwde leeftijdgenoten, zulks in schrille tegenstelling tot de gehuwde bejaarden die niet over zo'n ‘confident’ beschikken.

Toetsing

Nu de vraag welke van deze drie theorieën het best verklaart waarom het alleen leven de laatste twintig jaar *nog* minder aantrekkelijk is geworden.

De verklaring van etikettering valt dan meteen af. Zoals al opgemerkt, is de publieke beeldvorming over het alleen leven in deze periode juist rooskleuriger geworden, met name is

men minder negatief gaan denken over gescheidenen. Als stereotypen er al iets toe doen, dan moet deze verandering op dat vlak een veel grotere verslechtering voorkomen hebben. Ik heb al gewezen op het feit dat in de meest verlichte landen het verschil in geluk tussen gescheidenen en gehuwden het grootst is.

Dan de selectiehypothese. Zijn er redenen om aan te nemen dat de kneus-dichtheid in de categorie alleenstaanden gedurende de laatste twintig jaar is toegenomen? Weinig. Eén zo'n reden zou kunnen zijn dat een groter deel van de bevolking het huwelijk is ingegaan en dat de categorie nooitgehuwden daardoor verder is geslonken. Voor wat betreft vrouwen zou dat wel kunnen. Het percentage nooit gehuwde vrouwen van vijftien jaar en ouder in de bevolking is in die periode iets gedaald, hoewel die daling zeer gering is en niet helemaal continu. Voor mannen is zo'n daling nauwelijks waarneembaar, terwijl zich onder hen toch de sterkste stijging in zelfdoding aftekent.

De relatieve verslechtering van het leven voor gescheidenen kan al helemaal niet uit een veranderde selectie worden verklaard. Scheiden is steeds gewoner geworden en het aantal gescheidenen is dan ook veel groter. Momenteel is bijna twee procent van de bevolking gescheiden tegenover 0,8 procent in 1959. Voor zover hier sprake is van selectie — aangenomen dat het voornamelijk de kneusjes zouden zijn die scheiden — is die selectie steeds minder negatief geworden en moet zij de groei van het aantal suïcides onder gescheidenen hebben gedrukt.

Dan rest ons de beschermingshypothese. Dat zou betekenen dat het gedurende de laatste twintig jaar moeilijker is geworden om buiten het kader van een huwelijk geborgenheid te vinden. Veel sociologen menen inderdaad dat zo'n ontwikkeling al meer dan een eeuw aan de gang is. Al rond de Industriële Revolutie zou er een proces van 'privatisering' zijn opgetreden. Steeds meer mensen zouden zich verder zijn gaan terugtrekken in steeds kleiner wordende gezinnen waar ze steeds dichter op elkaars lip zitten. Het openbare leven zou hierdoor verschaald zijn geraakt. Minder contacten op straat, afstandelijker omgang op het werk, minder volk in de kroeg en ook zelfs minder contacten met verre ooms en neven. Die armoë zou vervolgens nog meer mensen het huwelijk in hebben gedreven, waardoor het daarbuiten uiteindelijk een nog dooiere boel werd.

Het is heel goed mogelijk dat die ontwikkeling zich ook gedurende de laatste twintig jaar heeft doen gelden. In ieder geval is een groter deel van de bevolking in huwelijksverband gaan leven wat, zoals al opgemerkt, tot uiting komt in een kleine toename van het aantal formeel gehuwden en een forse toename van het aantal ongehuwd samenwonende paren. Voorts zijn ongehuwden geleidelijk ook meer alleen komen te wonen. Bij de volkstelling van 1960 bleek maar twaalf procent van de huishoudens te bestaan uit alleenwonende personen. In 1971 was dat al zeventien procent. Vooral het aantal alleenwonende mannen is toegenomen. Inwonen bij ouders of familie wordt steeds minder gebruikelijk. De bescheiden ontwikkeling van communale leefvormen biedt voor dit alles geen tegenwicht.

Deze veronderstellingen omtrent de beschermende werking van primaire relaties en van een geleidelijke verkillig van het buitenhuwelijkse sociale klimaat zijn overigens moeilijk bewijsbaar. Sociale warmte is niet direct meetbaar. Het is ook niet goed mogelijk om aan te tonen dat alleenstaanden zich in de 'goeie ouwe tijd' echt beter voelden. Toch is deze theorie best plausibel. Hij sluit ook goed aan op de gesignaleerde veranderingen onder gehuwden. Als de buitenhuwelijkse wereld inderdaad 'armer' is geworden gedurende de laatste twintig jaar, dan zullen gehuwden ook meer aangewezen zijn geraakt op de relatie met hun partner. Dat verklaart dan waarom de kwaliteit van die relatie meer bepalend is geworden voor het geluk. De theorie komt ook overeen met het feit dat samenwoners minstens even gelukkig zijn als formeel gehuwden.

Weinig alternatieven

Toch heeft ook de verklaring van de afnemende bescherming zijn beperkingen. Zo blijft hij voorbeeld onduidelijk waarom suïcide niet bij alle alleenstaanden evenzeer toeneemt. Met name ontbreekt een verklaring waarom de stijging zich alleen voordoet bij gescheidenen en nooitgehuwden en niet bij verweduwden. Verweduwden zijn even goed meer alleen komen te staan en als het buitenhuwelijkse klimaat killer is geworden zouden zij dat even goed hebben moeten voelen.

Waarschijnlijk speelt de factor leeftijd hier een rol. De veelal oudere verweduwden zijn wellicht minder aangewezen op het openbare leven omdat ze meer kunnen putten uit al bestaande relaties met vrienden en familie (kinderen en kleinkinderen). De leefwereld van de verweduwden biedt misschien ook wel meer contactpunten omdat er zoveel gepensioneerden met zoveel vrije tijd in rondlopen. Voorts is het mogelijk dat de contactbehoefte bij het ouder worden afneemt. Verweduwden zouden door dit alles minder last hebben van de veronderstelde ‘verkillings’ van de samenleving.

Nog iets anders is dat zich in de oudere leeftijdsgroep überhaupt geen verandering in het aantal suïcides aftekent. Wat voor verweduwden geldt, geldt eigenlijk voor alle Nederlanders van boven de 65: het suïdecijfer is sinds 1955 nauwelijks veranderd. De groei van het aantal suïcides zit vooral in de leeftijdscategorie twintig- tot vijftigjarigen. Kennelijk is er dus nog wel meer aan de hand. Ter voorkoming van misverstanden nog het volgende: het feit dat alleen leven in onze samenleving zo moeilijk is, betekent natuurlijk niet dat het tegenwoordige huwelijk ‘ideaal’ is. Evenmin betekent het feit dat alleen leven moeilijker is geworden dat het huwelijk nu beter is. Het moderne huwelijk is zeer problematisch; het stelt mensen vaak voor onmogelijke eisen, het geeft veel beperkingen en het vormt een bron van conflicten. Dat het zich niettemin handhaaft, en zelfs onmisbaar is, komt doordat er in deze samenleving zo weinig alternatieven zijn. Er zijn haast geen institutionele kaders die een min of meer continue voorziening op het vlak van affectie, zorg en zingeving bieden. In dit verband heb ik eerder al eens opgemerkt dat het huwelijk ‘bloeit bij gebrek aan beter’.

Andere cultuur

Laten we aannemen dat de relatieve verslechtering van de positie van gescheidenen en nooit gehuwden primair een kwestie is van toenemende vereenzaming in een verkillende samenleving. Kan er vanuit dat perspectief iets worden gedaan om deze ontwikkeling te stuiten? Niet veel, denk ik. Er zijn wel tal van maatregelen denkbaar, maar veel verder brengen die ons waarschijnlijk niet.

Een eerste oplossing lijkt om alleenstaanden aan een partner te helpen. De risicogroep wordt daarmee althans verkleind. Die oplossing zou aansluiten bij het streven van een groot deel van de alleenstaanden, van wie er ruim een half miljoen ‘in de markt’ zijn. Men zou hen een handje kunnen helpen door bij voorbeeld de relatiebemiddeling alle verbeteren. Interessanter is misschien nog om een aantal onevenwichtigheden op de huwelijksmarkt aan te pakken. Zo zijn er grote ‘overschotten’ aan jonge mannen met lage opleiding en aan oudere vrouwen. Die discrepanties zijn deels gevolg van het gangbare idee dat een man ouder moet zijn dan zijn vrouw en dat hij haar intellectueel ook liefst de baas moet zijn. Als een man met een tien jaar oudere vrouw trouwt wordt dat erg vreemd gevonden, terwijl men het omgekeerde normaal vindt. Zulke opvattingen kunnen veranderd worden. De tijd is daar ook rijp voor. Het streven om een partner te vinden kan ook gestimuleerd worden door belangstellenden te helpen de daartoe noodzakelijke vaardigheden te leren ontwikkelen. Al deze dingen zijn overigens gemakkelijker gezegd dan gedaan. Bovendien hebben zij nog een groot nadeel gemeen. Een beleid dat zich erop richt om zoveel mogelijk alleenstaanden in de huwelijksboot te werken, maakt het leven voor de overblijvenden steeds moeilijker. Als een nog groter deel van de bevolking zich in huwelijksachtige relaties gaat terugtrekken,

verarmt de buitenhuwelijkse wereld nog verder.

Een principieel andere aanpak is dan ook om een cultuur te scheppen die naast het huwelijk ook andere kaders voor geborgenheid, zinvolheid en verzorging biedt. Dat moet liefst een cultuur zijn die ook voor gehuwden aantrekkelijk is, zodat het gevaar van een getto-ontwikkeling vermeden wordt. In de grote steden lijkt zich wel iets in die richting te gaan ontwikkelen, althans op het vlak van het uitgaansleven. Vooralsnog kunnen we weinig meer doen dan die ontwikkeling met belangstelling volgen en vooral proberen te voorkomen dat welzijnswerkers er zich mee gaan bemoeien.

Een laatste punt waar wel iets aan gedaan kan worden is de huisvesting. Er zijn tussenwegen tussen inwonen bij de ouders en alleen in een vrijgezellenflat zitten. Studentenflats, centraal-wonen-projecten en de verguisde pensions zijn daar voorbeelden van. Van de relaties die in zo'n woonsituatie ontstaan kan ook een aanzienlijke beschermende werking uitgaan.

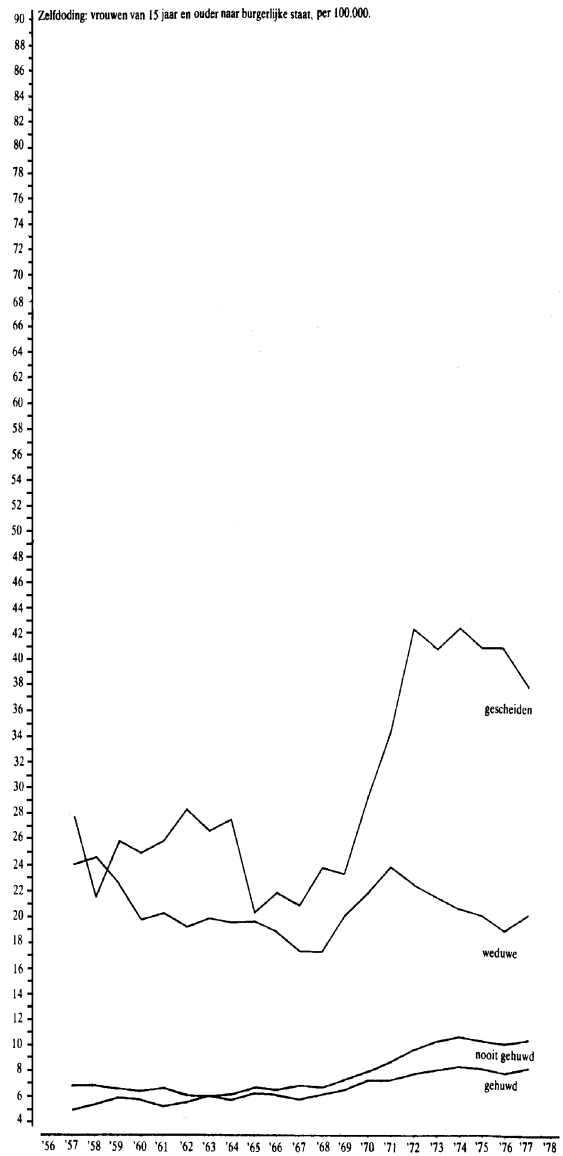
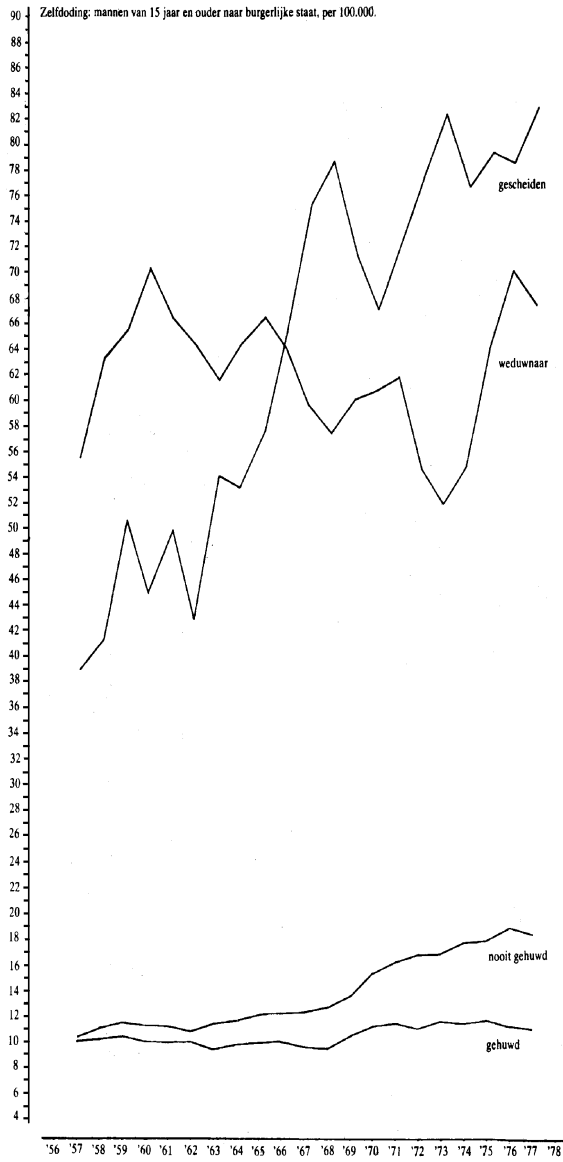
Voorlopig moeten we echter constateren dat alleen leven er de laatste twintig jaar niet leuker op is geworden.

NOTEN

1. Ook Diekstra (1980) schreef hierover. Ten onrechte stelt hij dat het suïdecijfer onder vrouwen sneller stijgt dan dat onder mannen. Gerekend vanaf 1955 bedraagt de regressie van de stijging bij mannen 0.23 en bij vrouwen 0.16.

2. De verschillen in de beide grafieken zijn deels gevolg van een leeftijdseffect. De gemiddelde leeftijd van verweduwde mannen is bijna zeventig jaar. Het aantal zelfdodingen bij mannen van die leeftijd ligt rond de 34 per 100 000. Dus sowieso al aanzienlijk boven het niveau van gehuwden die gemiddeld 47 jaar oud zijn. Het aantal suïcides in die leeftijds categorie is de helft minder. Het gecorrigeerde verschil tussen gehuwden en verweduwden is dus kleiner. De gemiddelde leeftijd van nooit gehuwde mannen is 26 jaar. In die leeftijds categorie worden 12 zelfdodingen per 100 000 geregistreerd. Bij correctie voor leeftijd wordt het verschil in zelfdodingsfrequentie tussen gehuwden en nooitgehuwden dus groter.

3. Deze tabel is gebaseerd op een heranalyse van het oorspronkelijke materiaal. In het verslag van dit onderzoek (Europese Commissie 1975) staan enige cijfers verkeerd vermeld.

Antwoorden op de vraag: 'Hoe gelukkig bent u alles bij elkaar genomen..., zeer gelukkig/redelijk gelukkig/niet zo gelukkig?'; uitgesplitst naar nationaliteit en burgerlijke staat. Mei 1975. Representatieve steekproeven.							
		GEHUWD	SAMEN- WONEND	NOOIT- GEHUWD	GESCHEI- DEN	VERWE- DUWD	TOTAAL
FRANKRIJK:	N	860	16	180	33	74	1163
	zeer gelukkig	16	31	17	9	11	16
	redelijk gelukkig	59	44	51	27	47	56
	niet zo gelukkig	25	25	32	64	42	28
GROOT- BRITTANNIË	N	923	4	229	26	129	1311
	zeer gelukkig	23	25	18	12	20	22
& N-IERLAND:	redelijk gelukkig	50	25	56	46	47	50
	niet zo gelukkig	27	50	26	42	33	28
W-DUITSLAND:	N	612	11	197	37	109	966
	zeer gelukkig	14	18	10	5	5	12
	redelijk gelukkig	69	55	68	60	50	66
	niet zo gelukkig	17	27	22	35	45	22
ITALIË:	N	629	2	312	10	69	1022
	zeer gelukkig	5	0	7	0	7	6
	redelijk gelukkig	52	0	49	20	32	49
	niet zo gelukkig	43	100	44	80	61	45
NEDERLAND:	N	790	8	110	17	96	1021
	zeer gelukkig	38	25	23	6	10	33
	redelijk gelukkig	55	50	68	47	61	57
	niet zo gelukkig	7	25	9	47	29	10
DENEMARKEN:	N	678	70	154	24	65	991
	zeer gelukkig	45	39	37	21	21	41
	redelijk gelukkig	52	53	52	46	65	53
	niet zo gelukkig	3	8	11	33	14	6
BELGIË:	N	969	—	356	34	154	1513
	zeer gelukkig	40	—	38	18	19	37
	redelijk gelukkig	43	—	53	50	55	53
	niet zo gelukkig	7	—	9	32	26	10
LUXEMBURG:	N	191	—	81	5	29	306
	zeer gelukkig	29	—	21	60	7	25
	redelijk gelukkig	52	—	59	0	48	53
	niet zo gelukkig	19	—	20	40	45	22
IERSE	N	581	—	334	6	72	993
REPUBLIEK:	zeer gelukkig	17	—	17	0	12	17
	redelijk gelukkig	52	—	55	50	57	53
	niet zo gelukkig	31	—	28	50	31	30
TOTAAL:	N	6233	111	1953	192	797	9286
	zeer gelukkig	26	33	21	12	13	24
	redelijk gelukkig	55	50	55	44	52	54
	niet zo gelukkig	19	17	24	44	35	22

Deze gegevens zijn beschikbaar gesteld door de Belgian Archives for the Social Sciences (BASS), Louvain-la-Neuve, België.

Ze zijn gedeeltelijk te vinden in een publikatie van de Commission of the European Communities: 'European men and woman': Brussel, 1975.

LITERATUUR

Beukens-de Vries, (1978)

Vormen van gezin en huishouding

in: Corver e.a., p. 91-105.

Brinkgreve C. e.a., (1980)

Relaties: overde gevolgen van de nieuwe moraal.

Nijkerk, Intro.

Carter H. & Glick P. C., (1970)

Marriage and Divorce

American Public Health Association Vital and Health Statistics Monograph. Cambridge:
Harvard University Press.

Corver C. J. M. e.a., (1978)

Gezin en Samenleving.

Assen, Van Gorcum.

Diekstra R., (1980)

Het zelfgekozen einde: hoe vaak komt suïcidaal gedrag voor?

in: Intermediair, jaargang 16 nr. 32, p. 1-19.

Durkheim E., (1951)

Suicide: a study in sociology

The Free Press, New York.

Europese Commissie, (1975)

European Men and Women: a comparison of their attitudes to some problems facing society.

Brussel, Commission of the European Communities.

Glenn N.D., (1975)

The contribution of marriage to the psychological well-being of Males and Females,

in: Journal of Marriage and the Family, vol. 37, p. 594-601.

Goewie R., 's-Jacobs R., v. Overbeek R., (1980)

Huishouding in Holland.

Den Haag, NIMAVO.

Gove W. R., (1972a)

The relationship between sex roles, marital roles and mental illness,

in: Social Forces, vol. 51, p. 34-44.

Gove W. R. (1972b)

Sex, marital status and suicide,

in: Journal of Health and Social Behavior, vol. 13, p. 204-213.

- Gove W. R. (1973)
Sex, marital status and mortality,
in: American Journal of Sociology, vol. 79, p. 45-67.
- De Haan H. & Van der Wolk E. (reds.), (1979)
De Problematische Liefde.
Amsterdam, Intermediair.
- De Hond M., (1978)
Onderzoek huisvesting alleenstaanden en tweepersoonshuishoudens.
Amsterdam, Cebeon.
- De Jong-Gierveld J., (1969)
De ongehuwden (dissertatie),
Alphen a/d Rijn, Samsom
- De Jong-Gierveld J.(1980)
Het missen van bepaalde relaties en eenzaamheid.
Alphen a/d Rijn, Samsom
- Knüpfer G., Clark W. & Room R.,
The mental health of the unmarried,
in: American Journal of Psychiatry, vol. 122, p. 841-851.
- Kobrin F. E. & Hendershot G. E., (1977)
Do family ties reduce mortality? Evidence from the US., 1966-1968,
in: Journal of Marriage and the Family, vol. 29, p. 737-745.
- Kraus A. & Lillienfeld A. M.,
Some Epidemiologic Aspects of the high Mortality Rate in the Young Widowed Group,
in: Journal of Chronic Diseases, vol. 10, p. 207-217.
- Larsson R., (1978)
Thirty years of research on the subjective well-being of older Americans,
University of Chicago: Commission on Human Development.
- Lillienfeld A. M., Levin M. L. & Kessler I. I., (1972)
Cancer in the United States.
Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Lowenthal M. F. & Haven C., (1968)
Interaction and adaptation: intimacy as a critical variable,
in: American Sociological Review, vol. 33, p. 20-30.
- Lynch J. J., (1977)
The broken heart The medical consequences of loneliness,
Basic Books, New York.

Moser-Peeters C. M. J., (1969)
Achtergronden van geluksgevoelens,
Leiden, N.I.P.G.

Olde Daalhuis A., (1980a)
Gegadigden voor dienstverlening bij het zoeken naar een partner,
Wageningen, Vakgroep Sociologie en Sociografie.

Olde Daalhuis A. (1980b)
Dienstverlening bij het zoeken naar een partner,
Wageningen, Vakgroep Sociologie en Sociografie.

Renne R. S., (1971)
Health and Marital Experience in an urban population,
in: *Journal of Marriage and The Family*, vol. 33, p. 338-350.

Sanders G., Von Hebel J., (1979)
Met Elkaar Leren Omgaan,
Inst. voor Sociale en Bedrijfspsych., Groningen.

S.C.P., (1976)
Sociaal Cultureel Rapport,
Den Haag, Sociaal Cultureel Planbureau.

Segrest M. A. & Weeks M. N., (1976)
Comparison of the role expectations of married and cohabiting subjects,
in: *International Journal of Sociology of the Family*, vol. 6, p. 275-281.

Sheps M., (1961)
Marriage and Mortality,
in: *American Journal of Public Health*, vol. 51, p. 547-555.

Veenhoven R., (1979)
De toekomst van het huwelijk
in: De Haan & Van der Wolk, red., 139-152.

Verbrugge L. M., (1979)
Marital status and Health,
in: *Journal of Marriage and the family*, vol.41, p. 267-285.

Vuijsje H., (1978)
De Nieuwe Vrijgezellen,
in: *Haagse Post*, 5 aug. 1978.

Drs. R. Veenhoven is verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.